

IKKINCHI JAHON URUSHINING MARKAZIY OSIYO XALQLARI TAQDIRIGA TA'SIRI

*Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston milliy univerersiteti, Tarix (mamlakatlar va yunalishlari) yo'nalishi 4 - kurs talabasi **Qodirov Komronbek To'ra o'g'li***
qodirovkomron56@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada Ikkinchi jahon urushi yillarida O'zbekiston xalqining front orti tomondagi faoliyati, urush davrida evakuatsiya qilingan aholiga ko'rsatilgan mehr-shafqat hamda urushning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari tarixiy manbalar asosida tahlil qilinadi. Shuningdek, urush qatnashchilari xotirasini abadiylashtirish borasidagi zamonaviy davlat siyosati yoritiladi. Tadqiqot O'zbekiston xalqining urush yillaridagi jasorati va insonparvarligini ilmiy jihatdan asoslaydi.

Kalit so'zlar: Ikkinchi jahon urushi, safarbarlik, mehnat jasorati, evakuatsiya, Shoahmad Shomahmudov, Xotira va qadrlash kuni, orqa tomon.

Kirish

1941-1945-yillarda kechgan Ikkinchi jahon urushi insoniyat tarixidagi eng ayovsiz va halokatli urushlardan biri bo'lib, uning ta'siri nafaqat bevosita jang maydonlarida, balki front orqasidagi mintaqalarda ham chuqur iz qoldirdi. Markaziy Osiyo, jumladan O'zbekiston, geografik jihatdan front chizig'idan yiroqda joylashgan bo'lsa-da, urush yillarida sovet davlatining umumiy harbiy-iqtisodiy tizimining ajralmas qismi sifatida katta qurbonlar berdi va beqiyos hissa qo'shdi. Bu davrda O'zbekiston xalqi ham front uchun jangchilar yetkazib berdi, ham orqa tomonda qurol-yarog', oziq-ovqat va boshqa zarur mahsulotlar ishlab chiqarishda faol ishtirok etdi. Shuningdek, urush davrida O'zbekiston front hududlaridan evakuatsiya qilingan millionlab kishilarga boshpana bergan mintaqaga aylandi. Ushbu maqolada urushning O'zbekiston xalqi taqdiriga ko'rsatgan har tomonlama ta'siri tahlil qilinadi. Urush boshlangandan so'ng, O'zbekistondan millionga yaqin kishi frontga

safarbar etildi. Rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, urush yillarida O'zbekistondan 1,5 million kishi safarbar qilingan bo'lib, ularning yarmidan ko'pi jang maydonlarida halok bo'lgan yoki bedarak yo'qolgan¹. Bu raqamlar mintaqa aholisi uchun naqadar og'ir yo'qotish bo'lganligini ko'rsatadi. O'zbekistonlik jangchilar urushning barcha yirik janglarida — Moskva, Stalingrad, Kursk yaqinidagi janglarda, Leningradni ozod qilishda, shuningdek Berlinni qo'lga kiritishda faol ishtirok etgan. Ko'plab o'zbekistonlik jangchilar jasorat va matonat namunalarini ko'rsatib, yuqori davlat mukofotlariga sazovor bo'lgan. Ular orasida Sovet Ittifoqi Qahramoni unvoniga sazovor bo'lganlar soni bir necha yuz kishini tashkil etadi. Urush yillarida O'zbekiston front uchun zarur bo'lgan qurol-yarog', kiyim-kechak, oziq-ovqat va boshqa mahsulotlarni ishlab chiqarishda muhim rol o'ynadi. Toshkent, Farg'ona, Samarqand kabi shaharlarda joylashgan zavod va fabrikalar harbiy buyurtmalarni bajarishga qayta yo'naltirildi. Ayollar, keksalar va o'smirlar erkaklar frontga ketgandan so'ng bo'shab qolgan ish o'rinlarini egallab, mehnat jabhasida haqiqiy jasorat ko'rsatdilar. Qishloq xo'jaligi sohasida ham katta o'zgarishlar yuz berdi. Paxta yetishtirish davom ettirilgan holda, urush davrida oziq-ovqat mahsulotlari, jumladan g'alla va sabzavot yetishtirishga ham katta e'tibor qaratildi, chunki front va orqa tomon aholisini oziq-ovqat bilan ta'minlash zaruriyati yuzaga kelgan edi. Dehqonlar og'ir sharoitlarda, ko'pincha yetarli texnika va ishchi kuchisiz, yuqori hosildorlikka erishishga harakat qilishgan².

Evakuatsiya qilinganlarga ko'rsatilgan mehmondo'stlik

Urush yillarining eng insonparvarlik namunalaridan biri O'zbekiston xalqining front hududlaridan evakuatsiya qilingan millionlab kishilarga ko'rsatgan mehr-shafqati bo'ldi. Rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, urush davrida O'zbekistonga bir milliondan ortiq kishi, shu jumladan ko'plab yetim bolalar evakuatsiya qilingan. O'zbek oilalari o'zlari ham og'ir sharoitda yashagan bo'lishlariga qaramay, begona millat va dindagi bolalarni o'z farzandlaridek asrab-avaylashgan³. Shoahmad

¹ O'zbekiston Ikkinchi jahon urushi yillarida. — Toshkent: Fan, 1995. — 248 b.

² Golovanov L. O'zbekiston front va orqa tomonida. — Toshkent, 1985. — 190 b.

³ Shomahmudov oilasi haqida xotira kitobi. — Toshkent, 2000. — 96 b.

Shomahmudov oilasining o'n beshdan ortiq turli millatga mansub yetim bolani asrab olgani bu davrning eng yorqin insonparvarlik timsollaridan biri sifatida tarixga kirdi. Bunday misollar O'zbekiston xalqining bag'rikengligi va insonparvarlik an'alarining yorqin namunasi bo'lib qoldi. Shuningdek, urush yillarida ko'plab yirik ilmiy-madaniy muassasalar, jumladan Sovet Fanlar akademiyasining bir qator institutlari, teatr va kino jamoalari ham Toshkent va boshqa shaharlarga evakuatsiya qilingan, bu esa mintaqaning ilmiy-madaniy salohiyatini yanada boyitishga xizmat qilgan. Urush O'zbekiston ijtimoiy-iqtisodiy hayotiga ham chuqur ta'sir ko'rsatdi. Erkaklarning frontga ketishi natijasida oilalar og'ir moddiy qiyinchiliklarga duch keldi, ko'plab bolalar otasiz qoldi. Oziq-ovqat tanqisligi, mehnat sharoitlarining og'irligi aholi turmush darajasiga salbiy ta'sir ko'rsatdi. Shu bilan birga, urush davrida sanoat infratuzilmasining rivojlanishi, ayniqsa mashinasozlik va metallurgiya sohalarida yangi zavodlarning qurilishi mintaqaning keyingi industrlashuv jarayoniga ham o'z ta'sirini ko'rsatdi⁴. Urushdan keyingi davrda bu sanoat salohiyati O'zbekiston iqtisodiyotini tiklash va rivojlantirishda muhim asos bo'lib xizmat qildi. Bugungi kunda O'zbekistonda Ikkinchi jahon urushi qatnashchilari va halok bo'lganlar xotirasini abadiylashtirish davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. 'Xotira va qadrlash kuni' har yili 9-may kuni nishonlanib, urush qatnashchilariga hurmat ko'rsatiladi, ularning jasorati yosh avlodga o'rnak sifatida targ'ib qilinadi. Shuningdek, urush davrida O'zbekiston xalqi ko'rsatgan mehnat jasorati va insonparvarlik namunalari ilmiy o'rganish, arxiv hujjatlarini nashr etish borasida ham keng ko'lamlı ishlar olib borilmoqda, bu esa tarixiy haqiqatni to'liq tiklash va uni kelajak avlodlarga yetkazishda muhim ahamiyat kasb etmoqda⁵.

Xulosa

Ikkinchi jahon urushi O'zbekiston xalqi tarixida chuqur iz qoldirgan og'ir sinov davri bo'ldi. Front va orqa tomonda ko'rsatilgan jasorat, mehnat qahramonligi, shuningdek evakuatsiya qilinganlarga ko'rsatilgan insonparvarlik namunalari O'zbekiston xalqining vatanparvarlik ruhi va bag'rikengligining yorqin ifodasi bo'ldi.

⁴ Ziyojev H. O'zbek xalqining urush yillaridagi jasorati. — Toshkent, 2005. — 212 b.

⁵ Аминова Р.Х. Узбекистан в годы Великой Отечественной войны. — Ташкент, 1993. — 264 с.

Bu tarixiy davrni chuqur o'rganish, urush qatnashchilari xotirasini abadiylashtirish va ularning jasoratini yosh avlodga to'g'ri yetkazish bugungi kunda ham muhim ma'naviy-tarbiyaviy ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. **O'zbekiston Ikkinchi jahon urushi yillarida.** — Toshkent: Fan, 1995. — 248 b.
2. **Golovanov L.** O'zbekiston front va orqa tomonda. — Toshkent, 1985. — 190 b.
3. **Ziyojev H.** O'zbek xalqining urush yillaridagi jasorati. — Toshkent, 2005. — 212 b.
4. **Shomahmudov oilasi haqida xotira kitobi.** — Toshkent, 2000. — 96 b.
5. **Аминова Р.Х.** Узбекистан в годы Великой Отечественной войны. — Ташкент, 1993. — 264 с.